

Con. 650-13.

(REVISED COURSE)

For Regular Students]

(2½ Hours)

[Total Marks]

For IDOL Students]

(3 Hours)

[Total Marks]

- N.B. : (1) **Regular Students** should attempt any **four** questions.
 (2) **I.D.O.L. Students** should attempt any **five** questions.
 (3) **All** questions carry **equal** marks.

1. Attempt any **two** questions :- 20
 - (a) Explain the main features of Rural Economy.
 - (b) Explain the importance of Fisheries industries in India.
 - (c) Explain the Forestry policy of Government of India.
2. Attempt any **two** of the following :- 20
 - (a) Critically evaluate Fei-Rains Model.
 - (b) What is mean by Human development ? Explain the importance of Human development.
 - (c) Explain the Kuznet concepts of economic growth and income distribution.
3. Attempt any **two** of the following :- 20
 - (a) Explain the role of Agriculture in economic development.
 - (b) Explain the causes of low agriculture productivity in India.
 - (c) What is Dry Land Farming ? Explain the techniques of dry land farming.
4. Answer the following questions (any **two**) :- 20
 - (a) Explain the importance and problems of Agro-based industries in India.
 - (b) Evaluate the dairy farming in India.
 - (c) Explain the role of District Industries Center in rural economy.
5. Attempt any **two** questions :- 20
 - (a) State and explain the various sources of irrigation.
 - (b) Comment on rural electrification in India.
 - (c) Discuss educational facilities and its performance in India.
6. Explain the following (any **two**) :- 20
 - (a) Describe progress and function of NCDC's
 - (b) Explain the role of NABARD in Rural Development in India.
 - (c) Evaluate the function of Non-government Agencies in India.
7. Write notes on any **two** of the following :- 20
 - (a) Floricultural in India
 - (b) Concept of Spread and Backwash effects
 - (c) Agricultural Price Policy
 - (d) Self Help Group.

[TURN OVER

- सूचना : (१) नियमित विद्यार्थ्यांनी कोणतेही चार प्रश्न सोडवावेत.
 (२) दूरस्थ शिक्षण संस्थेच्या (I.D.O.L.) विद्यार्थ्यांनी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवावेत.
 (३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-

- (अ) ग्रामीण अर्थव्यवस्थेची प्रमुख वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
 (ब) भारतातील मत्स्य व्यवसायाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
 (क) भारत सरकारचे जंगलविषयक धोरण स्पष्ट करा.

२०

२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-

- (अ) फे-रेनिस (Fei-Rains) प्रतिमानाचे टीकात्मक परीक्षण करा.
 (ब) मानवी विकास म्हणजे काय ? मानवी विकासाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
 (क) आर्थिक वृद्धी आणि उत्पन्न वितरणाच्या संदर्भात कुझनेटची परिकल्पना स्पष्ट करा.

२०

३. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-

- (अ) आर्थिक विकासातील कृषिक्षेत्राची भूमिका स्पष्ट करा.
 (ब) भारतीय शेतीच्या अल्प उत्पादकतेची कारणे स्पष्ट करा.
 (क) कोरडवाहू शेती म्हणजे काय ? कोरडवाहू शेतीचे तंत्र विषद करा.

२०

४. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :-

- (अ) भारतातील कृषी आधारित उद्योगाचे महत्त्व व समस्या स्पष्ट करा.
 (ब) भारतातील दुग्ध व्यवसायाचे मुल्यमापन करा.
 (क) ग्रामीण अर्थव्यवस्थेतील जिल्हा उद्योग केंद्राच्या भूमिका स्पष्ट करा.

२०

५. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-

- (अ) भारतातील पाणीपुरवठ्याचे विविध मार्ग कोणते आहेत ते सांगा.
 (ब) ग्रामीण विद्युतीकरणावर भाष्य करा.
 (क) भारतातील शैक्षणिक सुविधा व त्याची कामगिरी याची चर्चा करा.

२०

६. खालील प्रश्नांचे स्पष्टीकरण करा (कोणत्याही दोन) :-

- (अ) राष्ट्रीय विकास महामंडळाची कार्ये सांगून प्रगतीची चर्चा करा.
 (ब) भारताच्या ग्रामीण विकासातील नाबार्डची भूमिका स्पष्ट करा.
 (क) भारतातील अशासकीय/सेवाभावी संस्थांनी केलेल्या कार्याचे मुल्यमापन करा.

२०

७. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा :-

- (अ) भारतातील फुलोत्पादन शेती (क) शेतीविषयक किंमत धोरण
 (ब) विस्तारक व प्रतिसारक परिणाम संकल्पना (ड) स्वयं-सहाय्यता बचत गट.

२०

शन सोडवावेत.

- N. B. : (1) Regular Students should attempt any four questions.
 (2) IDOL Students should attempt any five questions.
 (3) All questions carry equal marks.
 (4) Use of simple calculator is allowed.

२०

1. Answers any two of the following :-

20

२०

- (a) What is meant by Insurance ? What are the uses of insurance to the family and business community ?
 (b) What is Social Insurance ? How is it different from Private Insurance ?
 (c) What is the need and purpose of insurance ?

स्पष्ट करा.

२०

2. Attempt any two of the following :-

20

- (a) Describe various types of risks and their effects.
 (b) How are Risks Identified ? How can the risks be handled ?
 (c) Write a brief note on Reinsurance.

२०

3. Answer any two of the following :-

20

- (a) Explain the role of insurance as a financial intermediary.
 (b) Explain the importance of insurance as a promoter of saving and capital formation.
 (c) Role of insurance in economic development.

२०

4. Answers any two of the following :-

20

- (a) What are the principles of underwriting of Health Insurance ?
 (b) What are the advantages of Life insurance ?
 (c) Calculate Net single premium for pure endowment policy.

२०

Year of Insurance	Age	Number of Living	Number of deaths	Present value of Re at 5%
1	31	58960	580	0.971
2	32	58380	864	0.943
3	33	57516	1018	0.915
4	34	56498	850	0.886
5	35	55648	690	0.863

२०

5. Answers any two of the following :-

20

- (a) What is General Insurance ? How is general insurance marketed ?
 (b) Explain the concepts of :-
 (i) Indemnity (ii) Subrogation.
 (c) Briefly explain Fire Insurance.

करा.

धोरण

त गट.

6. Attempt any two of the following :-

20

- (a) Explain the role of IRDA.
 (b) Why was the privatization of insurance necessary ?
 (c) Bring out the Deficiencies of public sector insurance institutions.

20

7. Write short notes on any two :-

- (a) Factors affecting risk
 (b) Marine insurance
 (c) Distinguish between life and non life insurance
 (d) Types of reinsurance.

[TURN OVER]

(मराठी रूपांतर)
(सुधारित अभ्यासक्रम)

नियमित विद्यार्थ्यांसाठी]

(२ १/२ तास)

(एकूण गुण : ८०

N. B.

दूर व मुक्त अध्ययन संस्थेच्या विद्यार्थ्यांसाठी]

(३ तास)

(एकूण गुण : १००

(2)

(3)

(4)

(5)

- सूचना : (१) नियमित विद्यार्थ्यांनी कोणतेही चार प्रश्न सोडवावेत.
(२) दूर व मुक्त अध्ययन संस्थेच्या (IDOL) विद्यार्थ्यांनी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवावेत.
(३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
(४) साध्या गणकयंत्राच्या वापरास परवानगी आहे.

१. कोणत्याही दोहोंची उत्तरे द्या :-

- (अ) विमा म्हणजे काय ? कुटुंबाला आणि व्यावसायिक क्षेत्राला विम्याचा काय उपयोग आहे ?
(ब) सामाजिक विमा म्हणजे काय ? सामाजिक विमा हा खाजगी विम्यापेक्षा कसा वेगळा आहे ?
(क) विम्याची आवश्यकता आणि हेतू काय ?

२०

1. Attempt any two
(a) (i) A function $f(x)$

२. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-

- (अ) जोखीमचे विविध प्रकार आणि त्यांचे परीणाम वर्णन करा.
(ब) जोखीम कशी ओळखली जाते ? जोखीम कशी हाताळली जाऊ शकते ?
(क) पुनर्विमा यावर थोडक्यात टीप लिहा.

२०

Discu
(ii) The c
wher
Verif

३. कोणत्याही दोहोंची उत्तरे द्या :-

- (अ) वित्तीय मध्यस्थ म्हणून विम्याची भूमिका स्पष्ट करा.
(ब) बचत आणि भांडवल निर्मितीचा प्रवर्तक म्हणून विम्याचे महत्त्व स्पष्ट करा.
(क) आर्थिक विकासातील विम्याची भूमिका.

२०

(b) (i) Diffe

४. कोणत्याही दोहोंची उत्तरे द्या :-

- (अ) आरोग्य विम्याच्या हमीची तत्वे कोणती ?
(ब) आयुर्विम्याचे फायदे कोणते ?
(क) पुढील कोटकाच्या आधारे शुध्द स्थायी विम्याचा नक्त हप्ता मोजा :-

२०

(ii) The
p is
Find
(c) (i) Exan

विमा वर्ष	वय	जगणाऱ्यांची संख्या	मृत्यू संख्या	५% दराने वर्तमान मूल्य
१	३१	५८९६०	५८०	०.९७९
२	३२	५८३८०	८६४	०.९४३
३	३३	५७५१६	१०१८	०.९१५
४	३४	५६४९८	८५०	०.८८६
५	३५	५५६४८	६९०	०.८६३

५. कोणत्याही दोहोंची उत्तरे द्या :-

- (अ) सामान्य विमा म्हणजे काय ? सामान्य विम्याचे विपणन कसे केले जाते ?
(ब) संकल्पना स्पष्ट करा :
(१) बंधपत्र (Indemnity) (२) सब्रोगेशन (Subrogation)
(क) आगीचा विमा थोडक्यात स्पष्ट करा.

२०

(b) (i) Com
K =
(ii) Find

(c) Using the

६. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-

- (अ) विमा नियमन आणि विकास प्राधिकरणाची भूमिका स्पष्ट करा.
(ब) विम्याच्या खाजगीकरणाची का आवश्यकता आहे ?
(क) सार्वजनिक क्षेत्रातील विमा संस्थांच्या ऊणीवा सांगा.

२०

Subject

७. कोणत्याही दोहोंवर संक्षिप्त टीपा लिहा :-

- (अ) जोखीमवर परीणाम करणारे घटक
(ब) सागरी विमा
(क) आयुर्विमा आणि बिगर आयुर्विमा यातील फरक

२०

(b) Find

(3 Hours)

[Total Marks

- N. B. : (1) Attempt any **five** questions, with a minimum of **two** questions from each section.
(2) **Figures to the right** indicate **full marks**.
(3) Answers to **both** sections should be written in the **same answer-book**.
(4) The use of **simple calculator** is **allowed**.
(5) **Graph paper** will be supplied on **request**.

Section I

1. Attempt any **two** :-

- (a) (i) A function is defined as -

$$f(x) = \begin{cases} x & 0 \leq x < 1 \\ 3 - x & 1 \leq x < 2 \end{cases}$$

Discuss continuity at $x = 1$.

- (ii) The cost function for a certain commodity is given by $C = 900x - 30x^2 + x^3$, where x is the output. Find the output at which average cost is minimum. Verify that at this cost $AC = MC$.

- (b) (i) Differentiate the following with respect to x -

$$(1) y = 2^x - \frac{3}{x} + \sqrt[4]{x} \quad (2) y = \frac{xe^x}{2 + x \log x}$$

- (ii) The demand function of a commodity x is given as $x = 300 - 6p$, where p is the price of the commodity per unit and x is the number of units. Find elasticity of demand when $p = 12$ and interpret your answer.

- (c) (i) Examine for maxima and minima the following function -

$$f(x) = x^2 - 6x + 13$$

- (ii) A firm produces x tonnes of a certain product at a total cost given as $C = 2x^2 - 8x + 15$. Find the level of output at which cost is minimised. Also compute the minimum cost.

2. Attempt any **two** :-

- (a) (i) If $z = x^2 - 2xy - y^2$, calculate the approximate change in z when x changes from 2 to 2.1 and y from 1 to 1.1 respectively. Interpret your answer.

- (ii) Establish the degree of homogeneity of the function :

$$f(x, y) = 2x^4 - 4y^4$$

- (b) (i) Compute the marginal productivity of labour and capital at $L = 2$ and $K = 3$ for the production function $U = 2L^2 K + 3K^3 + 6L + 9K$.

- (ii) Find all the second order partial derivatives of the function

$$Z = x^4 - 5xy^3 + 6xy - x + 4y + 10.$$

- (c) Using the Lagrange Multiplier Method, find x and y which maximises U , where

$$U = xy + 2x$$

Subject to the constraint $4x + 2y = 60$

[TURN OVER

3. Attempt any two :-

(a) (i) Evaluate : (1) $\int \left(x - \frac{1}{x}\right)^2 dx$ (2) $\int_0^2 \sqrt{6x+4} dx$.

(ii) Find the present value of ₹ 10,000 to be paid each year for five years, when the rate of interest is 8% compounded continuously.
($e^{-4} = 0.67032$, $e^{-5} = 0.6065$)

(b) The demand and supply functions in a competitive market are given as $P_d = 1600 - x^2$ and $P_s = 2x^2 + 400$. Find consumers' and producers' surplus.

(c) (i) After the production of 400 units of air-conditioners, the manager realises that the production process is following a learning curve $f(x) = 1000 x^{-5}$, where $f(x)$ denotes labour hours required to produce the x^{th} unit. Determine the labour hours required to produce an additional 225 units.

(ii) The marginal cost of a firm is given by the function $MC = 100 - 10x + 0.1x^2$, where x is the output. Obtain the total cost function of the firm under the assumption that its fixed cost is ₹ 500/-

4. Attempt any two :-

(a) (i) If $A = \begin{bmatrix} 3 & 2 \\ 7 & 5 \end{bmatrix}$ and $B = \begin{bmatrix} 6 & 7 \\ 8 & 9 \end{bmatrix}$, verify that $(AB)^{-1} = B^{-1}A^{-1}$.

(ii) If $A = \begin{bmatrix} 5 & 4 \\ 3 & 2 \end{bmatrix}$ and $B = \begin{bmatrix} 1 & 0 \\ 2 & 5 \end{bmatrix}$ find (1) $A + B$ (2) $B - A$.

(b) (i) Solve the following using Cramer's Rule

$$4x_1 - 7x_2 + 3 = 0$$

$$5x_1 + 3x_2 + 8 = 0$$

(ii) Find the rank of the matrix $A = \begin{bmatrix} 1 & 2 & 3 \\ 1 & 4 & 2 \\ 2 & 6 & 5 \end{bmatrix}$.

(c) Solve the following Linear Programming Problem graphically

$$\text{Minimise } Z = x + 4y$$

$$\text{Subject to } 2x + y \geq 2$$

$$x + 3y \geq 3$$

$$x \geq 0, y \geq 0$$

Please attach the graph paper inside the answer-book.

Section II

5. Attempt any two :-

(a) (i) Discuss the merits and demerits of the mean.

(ii) A merchant advises his agent to buy 150 calculators and sell them at 20% profit. The agent charges 1% commission on the purchase and 2% on the sales. On the whole, the agent gets a commission of ₹ 5,100/-. Find the selling price of each calculator.

(b) Find the arithmetic mean, median and mode for the following data :

Weekly Wages	500-599	600-699	700-799	800-899	900-999	1000-1099	1100-1199
No. of Workes	02	08	12	16	13	06	03

(c) Given the following data :

	Factory A	Factory B
No. of employees	200	150
A. M. of of daily wages (in ₹)	120	100
Variance	100	400

Find : (i) Combined A.M. and standard deviation.

(ii) In which factory are the wages more variable ?

6. Attempt any two :-

(a) The distribution of marks in Economics and Psychology of 10 students is given below. Estimate the likely marks in Psychology if a student scores 50 marks in Economics :

Marks in Economics	45	25	28	42	43	40	39	37	42
Marks in Psychology	70	68	80	85	70	75	65	59	54

(b) Calculate Karl Pearson's coefficient of correlation and intrepret your answer for the data given below :

Marks in Mathematics	25	20	17	16	20	14	23	21	15	12
Marks in Economics	24	71	22	18	20	18	24	20	16	14

(c) (i) Compute Pearson's coefficient of correlation from the following data :

$$n = 20 \quad \Sigma x = 240 \quad \Sigma y = 400 \quad \Sigma x^2 = 4560 \quad \Sigma y^2 = 11020 \quad \Sigma xy = 6960$$

(ii) Calculate the rank correlation coefficient from the following information :

Rank by Judge A	1	2	3	4	5	6	7	8
Rank by Judge B	4	5	6	7	8	2	3	1

[TURN OVER

7. Attempt any two :-

- (a) (i) Calculate Fisher's price index number for the data given below taking 2005 as the base year.

Commodity	Price in		Quantity	
	2005	2010	2005	2010
A	2	3	8	9
B	1	2	5	8
C	5	7	9	5

- (ii) Discuss the uses of index numbers.

- (b) Obtain a four year centered moving average for the data given below :

Year	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Production (in tonnes)	21	22	23	25	24	22	25	26	27	26

- (c) Determine the equation of a straight line which best fits the following data and predict earnings for 2015 :

Year	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Earnings (in Lakhs of)	38	40	65	72	69	60	87	95

8. Attempt any two :-

- (a) (i) A card is drawn at random from a well shuffled pack of cards. Find the probability that it is :

(1) a king (2) a spade (3) a red card (4) not a picture card.

- (ii) Two dice are thrown simultaneously. Find the probability that -

(1) The sum of numbers is 7 (2) The same number occurs twice.

- (b) The average yield of a certain crop was found to be 20.5 kgs per plot, with a standard deviation of 3.2 kgs. Assuming normal distribution of yield, find how many plots out of 2000 will have an yield of 23.7 kgs or more.

(Area between $z = 0$ and $z = 1$ is 0.3413

area between $z = 0$ and $z = 2$ is 0.4772)

- (c) (i) Find n , p and q for the binomial distribution given by mean = 20, standard deviation = 4.

- (ii) If on an average 9 ships out of 10 arrive safely to port, find the mean and standard deviation of ships returning safely out of a total of 500 ships.

- B. :** (1) Attempt any **five** questions, selecting not more than **three** questions from **each** section.
(2) Answers to **both** the sections should be written in the **same** answer book.
(3) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.
(4) Use of **simple** calculator is **allowed**.
(5) **Graph** papers will be supplied on **request**.
(6) Attach the **graph** paper **inside** the answer book.

Section I

1. Attempt any **two** of the following :-
4 (a) What is research ? State the significance of research. 10
10 (b) Elaborate the process of research work. 10
(c) Explain the role of computer technology in research. 10

2. Attempt any **two** of the following :-
(a) Explain the following :- 10
(i) Qualitative and Quantitative data
(ii) Sources of secondary data.
(b) Describe probability sampling methods 10
(c) Explain the criteria of a good sample. 10

3. Attempt any **two** of the following :-
(a) Write a note on 'Interview method' of data collection. 10
(b) Explain the 'Questionnaire method' of Primary data collection. 10
(c) Briefly overview the contents of RBI Bulletin as a source of secondary data. 10

4. Attempt any **two** of the following :-
(a) (i) Write a note on tabulation. 4
(ii) Graphically locate the mode for the following data :- 6

C.I.	0-10	10-20	20-30	30-40	40-50	50-60	60-70	70-80	80-90	90-100
F	5	11	19	21	15	10	8	6	3	1

- (b) Calculate arithmetic mean and median for the following data :- 10

C.I.	0-1000	1000-2000	2000-3000	3000-4000	4000-5000	5000-6000
F	18	26	30	12	10	4

- (c) Calculate coefficient of variation for the following data :- 10

C.I.	30-40	40-50	50-60	60-70	70-80	80-90	90-100
F	1	3	11	21	43	32	9

Section II

5. Attempt any **two** of the following :- 20
(a) Calculate Karl Pearson's correlation coefficient for the following data :-

x	20	22	23	24	25	26	28	29	31	32
y	34	32	29	28	27	26	25	24	23	22

- (b) Find the Regression Equation of x and y and estimate x when y = 10

x	12	13	17	18	20	25
y	30	27	26	20	17	15

(c) Fit a trend using four yearly moving averages method.

Year	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Sales ('000 ₹)	30	31	32	33	34	35	36	37	39	41

6. Attempt any two of the following :-

- (a) (i) State the problems involved in the construction of index number.
(ii) Calculate Real Income for the following data :-

Year	Index Number	Wages (₹)
2005	100	500
2006	120	550
2007	130	600
2008	145	650
2009	160	700

(b) Calculate Fisher's Index Number for the following data :-

Commodity	2005		2010	
	Price (₹)	Quantity	Price (₹)	Quantity
A	15	10	20	10
B	18	10	24	08
C	20	08	30	06
D	10	10	15	09
E	05	04	10	04

(c) Calculate cost of living Index number for the following data :-

Group	Current Year Price (₹)	Base Year Price (₹)	Weight
Food	40	30	40
Clothing	30	25	20
House Rent	15	12	15
Fuel & Lighting	12	10	20
Miscellaneous	30	28	05

7. Attempt any two of the following :-

- (a) Define hypothesis and explain its role in research.
(b) What are the criteria of a good hypothesis ?
(c) Explain the following :-
(i) Null and Alternative hypothesis
(ii) Type I and Type II errors.

8. Attempt any two of the following :-

- (a) Discuss the meaning and significance of a Research Report.
(b) Describe various types of Research Reports.
(c) State the precautions while writing the Research report.

od.

2005	2006	2007	2008
37	39	41	

of index number.

ata :-

Quantity
10
08
06
09
04

iving data :-

Weight
40
20
15
20
05

a Report.

port.

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा, परंतु एका विभागातील जास्तीत जास्त तीनच प्रश्न सोडवा.
(२) दोन्ही विभागातील उत्तरे एकाच उत्तर पत्रिकेत लिहावीत.
(३) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
(४) साधा कॅलक्युलेटर वापरण्यास परवानगी आहे.
(५) विनंतीवरून आलेखपत्र देण्यात येतील.
(६) आलेखपत्र उत्तरपत्रिकेत बांधावे.

विभाग १

१. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-

- (अ) संशोधन म्हणजे काय ? संशोधनाचे महत्त्व स्पष्ट करा. १०
(ब) संशोधन कार्याची प्रक्रिया सविस्तर स्पष्ट करा. १०
(क) संगणक तंत्राची संशोधनातील भूमिका स्पष्ट करा. १०

२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-

- (अ) स्पष्ट करा: (१) गुणात्मक व संख्यात्मक तथ्ये १०
(२) दुय्यम सामग्रीचे स्रोत. १०
(ब) संभाव्यता नमुना निवडीच्या पद्धतीचे वर्णन करा. १०
(क) चांगल्या नमुन्याच्या कसोट्या (निकष) स्पष्ट करा. १०

३. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-

- (अ) तथ्य संकलनाच्या 'मुलाखत' पद्धतीवर टीप लिहा. १०
(ब) प्राथमिक तथ्य संकलनाची 'प्रश्नावली पद्धत' स्पष्ट करा. १०
(क) तथ्यांचा दुय्यम स्रोत म्हणून भारतीय रिझर्व्ह बँक बुलेटिनमधील समाविष्ट बाबींचा थोडक्यात आढावा घ्या. १०

४. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-

- (अ) (१) 'सारणीकरण' यावर टीप लिहा :- ४
(२) खालील माहितीवरून आलेखाच्या सहाय्याने बहुलक निश्चित करा :- ६

वर्ग	०-१०	१०-२०	२०-३०	३०-४०	४०-५०	५०-६०	६०-७०	७०-८०	८०-९०	९०-१००
वारंवारिता	५	११	१९	२१	१५	१०	८	६	३	१

(ब) खालील माहितीवरून गणितीय मध्य आणि मध्यमा काढा :-

वर्ग	०-१०००	१०००-२०००	२०००-३०००	३०००-४०००	४०००-५०००	५०००-६०००
वारंवारिता	१८	२६	३०	१२	१०	४

(क) खालील माहितीवरून विचलनाचा सहगुणक (Coefficient of variation) काढा :-

वर्ग	३०-४०	४०-५०	५०-६०	६०-७०	७०-८०	८०-९०	९०-१००
वारंवारिता	१	३	११	२१	४३	३२	९

विभाग २

५. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-

(अ) पुढील माहितीवरून कार्ल पीअरसनचा सहसंबंध सहगुणक काढा :-

क्ष	२०	२२	२३	२४	२५	२६	२८	२९	३१	३२
य	३४	३२	२९	२८	२७	२६	२५	२४	२३	२२

(ब) 'क्ष' चे 'य' वरील समाश्रयण समीकरण शोधा व जर $y = १०$ असतील, तर 'क्ष' चे मूल्य शोधा.

क्ष	१२	१३	१७	१८	२०	२५
य	३०	२७	२६	२०	१७	१५

[TURN OVER]

(क) चार वर्षीय सरकती सरासरी पद्धत वापरून कल शोधा :-

वर्ष	१९९९	२०००	२००१	२००२	२००३	२००४	२००५	२००६	२००७	२००८
विक्री ('००० ₹)	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३९	४१

६. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-

(अ) (१) निर्देशांक तयार करताना येणाऱ्या अडचणी विशद करा.

(२) पुढील माहितीवरून वास्तव उत्पन्न काढा.

वर्ष	निर्देशांक	वेतन (₹)
२००५	१००	५००
२००६	१२०	५५०
२००७	१३०	६००
२००८	१४५	६५०
२००९	१६०	७००

(ब) पुढील माहितीवरून फिशरचा निर्देशांक काढा :-

वस्तू	२००५		२०१०	
	किंमत (₹)	परिमाण	किंमत (₹)	परिमाण
अ	१५	१०	२०	१०
ब	१८	१०	२४	०८
क	२०	०८	३०	०६
ड	१०	१०	१५	०९
इ	०५	०४	१०	०४

(क) पुढील माहितीवरून राहणीमानाचा निर्देशांक काढा :-

गट	चालू वर्ष किंमत (₹)	पायाभूत वर्ष किंमत (₹)	भार
अन्न	४०	३०	४०
वस्त्र	३०	२५	२०
घर भाडे	१५	१२	१५
इंधन व वीज	१२	१०	२०
इतर	३०	२८	०५

७. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-

(अ) गृहीतकृत्याची व्याख्या द्या व संशोधनातील त्याची भूमिका स्पष्ट करा.

(ब) चांगल्या गृहीतकृत्याचे निकष कोणते आहेत ?

(क) स्पष्ट करा :-

(१) शून्य व पर्यायी गृहीतकृत्य

(२) Type I and Type II errors.

८. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-

(अ) संशोधन अहवालाचा अर्थ व महत्त्व यांची चर्चा करा

(ब) संशोधन अहवालाच्या विविध प्रकारांचे वर्णन करा.

(3 Hours)

[Total Marks : 100]

- N.B. : (1) Attempt any **five** questions by choosing atleast **two** questions from **each** section.
(2) **Figures** to the **right** indicate **full marks**.

Section I

1. Attempt any **two** of the following :- 20
 - (a) Define the term 'rural development'. Explain its scope and importance.
 - (b) What are the special problems of rural women ?
 - (c) Suggest the measures to generate employment in rural area.
2. (a) Define 'Village level planning'. Bring out its importance in rural development. 10
(b) Explain the sectoral approach to rural development. 10
3. (a) Explain the meaning of H.R.D. How is it useful for rural development ? 10
(b) Discuss the role of education and health in rural development. 10
4. (a) Explain the significance of irrigation and power supply in rural development. 10
(b) Explain the problems of agricultural marketing in India. Discuss measures for its improvement. 10

Section II

5. (a) Why is rural industrialisation essential for rural development ? 10
(b) Explain the significance of horticulture and dairy as allied activities in rural development. 10
6. (a) Discuss the causes for and remedies to reduce rural indebtedness. 10
(b) Explain the sources of rural finance. 10
7. (a) Examine the working of 'Panchayat Raj' institutions in India. 10
(b) Explain the importance of NGO's in rural development. 10
8. Write notes on any **two** of the following :- 20
 - (a) Impact of Globalisation on rural employment
 - (b) IRDP in India
 - (c) EGS in Maharashtra
 - (d) Urban-Rural Imbalance.

[TURN OVER]

(d) Heavy Industry Model.

[TURN OVER]

(मराठी रूपांतर)

(जुना अभ्यासक्रम)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा, परंतु एका विभागातून किमान दोन प्रश्न सोडवा.
(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग १

१. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :-
(अ) ग्रामीण विकासाची व्याख्या द्या. ग्रामीण विकासाची व्याप्ती व महत्त्व स्पष्ट करा.
(ब) ग्रामीण स्त्रियांच्या खास समस्या कोणत्या ?
(क) ग्रामीण भागात रोजगार वाढविण्याचे उपाय सूचवा.
२. (अ) ग्रामपातळीवरील नियोजनाची व्याख्या द्या. ग्रामीण विकासासाठी ते कसे उपयोगी आहे ते स्पष्ट करा.
(ब) ग्रामीण विकासाचा क्षेत्रीय दृष्टिकोण स्पष्ट करा.
३. (अ) मनुष्यबळ विकासाचा अर्थ स्पष्ट करा. ग्रामीण विकासासाठी ते कसे उपयुक्त आहे ते स्पष्ट करा.
(ब) ग्रामीण विकासातील शिक्षण व आरोग्याच्या भूमिकेची चर्चा करा.
४. (अ) ग्रामीण विकासात जलसिंचन व वीजपुरवठा यांचे महत्त्व स्पष्ट करा.
(ब) भारतातील शेतमाल विक्री विषयक समस्या सांगा, व त्यावर उपाय सूचवा.

विभाग २

५. (अ) ग्रामीण विकासासाठी ग्रामीण औद्योगिकीकरण का आवश्यक आहे ?
(ब) ग्रामीण विकासात 'फलोत्पादन व दुग्धोत्पादन' यांचे जोड व्यावसाय म्हणून महत्त्व स्पष्ट करा.
६. (अ) ग्रामीण कर्जबजारीपणाची कारणे सांगून, त्यांवरील उपायांची चर्चा करा.
(ब) ग्रामीण वित्तपुरवठ्याचे मार्ग सांगा.
७. (अ) भारतातील 'पंचायत राज' पद्धतीमधील संस्थांच्या कामगिरीचे परीक्षण करा.
(ब) बिगर सरकारी स्वयंसेवी संस्थांच्या कामगिरीचे परीक्षण करा.
८. कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :-
(अ) जागतिकीकरणाचे ग्रामीण रोजगारावरील परिणाम
(ब) भारतातील एकात्मिक ग्रामीण विकास कार्यक्रम
(क) महाराष्ट्रातील रोजगार हमी योजना
(ड) शहरी-ग्रामीण भेद.

(ब) संसाधन अहवालाच्या माध्यम प्रकाशात पणन करा.

- N.B. :** (1) Attempt any **five** questions with minimum **two** questions from **each** section.
 (2) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.
 (3) Answers to **both** the sections should be written in the **same** answer book.

Section I

1. Attempt any **two** of the following :— 20
 - (a) Comparative cost theory
 - (b) Smith's theory of value
 - (c) Ricardian theory of distribution.
2. Discuss any **two** of the following :— 20
 - (a) Industrial Reserve Army
 - (b) Economic ideas of J. B. Say
 - (c) Malthusian theory of population and the possibility of gulfs.
3. Examine the contribution of the following economists of the development of economic ideas (any **two**) :— 20
 - (a) Irving Fisher
 - (b) Bohm Bawerk
 - (c) Wicksell
4. Attempt any **two** of the following :— 20
 - (a) Marx on surplus value
 - (b) Main tenets of physiocratic thought
 - (c) Jevon's contribution to the marginal revolution
 - (d) Smith's views on economic development.

Section II

5. Examine any **two** of the following Marshallian concepts :— 20
 - (a) Time element in value determination
 - (b) Consumer's Surplus
 - (c) Quasi Rent.
6. Discuss the Keynesian concepts mentioned below (any **two**) :— 20
 - (a) Role of Fiscal Policy
 - (b) Investment Multiplier
 - (c) Liquidity Preference Theory of Interest.
7. Highlight the contribution of the following thinkers (any **two**) :— 20
 - (a) M. K. Gandhi
 - (b) Dadabhai Naoroji
 - (c) Ranade
8. Write notes on any **two** of the following :— 20
 - (a) Principle of effective demand
 - (b) Pigouvian economics
 - (c) Role of the entrepreneur in Schumpeterian economics
 - (d) Heavy Industry Model.

[TURN OVER]

(मराठी रूपांतर)

(जुना अभ्यासक्रम)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) प्रत्येक विभागातील किमान दोन प्रश्न निवडून एकूण पाच प्रश्न सोडवा.
 (२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 (३) दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहावीत.

विभाग १

१. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-
 (अ) तौलनिक खर्च सिध्दांत
 (ब) स्मिथचा मूल्य सिध्दांत
 (क) रिकार्डोचा विभाजनाचा सिध्दांत.
२. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर चर्चा करा :-
 (अ) औद्योगिक राखीव फौज
 (ब) जे.बी.से यांचे आर्थिक विचार
 (क) मॉलथचा लोकसंख्या सिध्दांत आणि अतिरिक्त उत्पादन शक्यतेसंबंधी विचार.
३. खालील अर्थशास्त्रज्ञांच्या आर्थिक विकासातील कल्पनांचे मूल्यमापन करा :-
 (अ) आयव्हींग फिशर
 (ब) बोहम बावेर्क
 (क) विकसेल.
४. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-
 (अ) मार्क्सचे अतिरिक्त मूल्यविषयक विचार
 (ब) निसर्गवादी विचारांचे प्रमुख घटक
 (क) सिमांत क्रांतीस जेव्हा नसचे योगदान
 (ड) आर्थिक विकासाविषयी स्मिथचा विचार.

विभाग २

५. खालीलपैकी मार्शलच्या कोणत्याही दोन संकल्पनांचे मूल्यमापन करा :-
 (अ) मूल्य निर्धारणातील काल घटक
 (ब) उपभोक्त्याचे संतोषाधिक्य
 (क) आभास खंड.
६. खालीलपैकी केन्सच्या कोणत्याही दोन संकल्पनांची चर्चा करा :-
 (अ) राजकोषीय धोरणाची भूमिका
 (ब) गुंतवणूक गुणक
 (क) व्याजाचा रोखता अभिलाषा सिध्दांत.
७. खालीलपैकी कोणत्याही दोन विचारवंतांच्या योगदानाचे वर्णन करा :-
 (अ) एम्. के. गांधी
 (ब) दादाभाई नौरोजी
 (क) रानडे.
८. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर टिपा लिहा :-
 (अ) प्रभावी मागणीचे महत्त्व
 (ब) पिंगूचे अर्थशास्त्र
 (क) शूंपिटरच्या अर्थशास्त्रातील संयोजकाची भूमिका
 (ड) अवजड उद्योग प्रतिमान

1. Answer an

(a) Disc

(b) Disc

(c) Expl

२०

2. Answer any

(a) Exa

(b) Exp

(c) Out

wor

२०

3. Answer any

(a) Def

(b) Exa

(c) Dis

२०

4. Attempt an

(a) Exa

(b) "Th

(c) Co

ed

२०

5. Answer an

(a) Ex

(b) Ex

(c) Co

२०

6. Answer a

(a) D

(b) E

(c) C

२०

7. Answer a

(a) E

(b) E

(c) E

s

२०

8. Write a r

(a) C

(b) C

(c) P

२०

(3 Hours)

[Total Marks]

- N.B. : (1) Attempt any **five** questions, selecting **not** more than **three** from any Section.
(2) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.
(3) Answers to **both** the Sections should be written in the **same** answer-book.

Section I

1. Answer any **two** of the following :— 20
(a) Discuss the concept of Women's development studies.
(b) Discuss the Patriarchy in developed and less developed countries.
(c) Explain the gender bias in the theories of distribution and population.
2. Answer any **two** of the following :— 20
(a) Examine the causes of declining sex ratios in India.
(b) Explain the different methods of measurement of fertility.
(c) Outline the impact of access to nutrition and education on women's work-participation and economic status.
3. Answer any **two** of the following :— 20
(a) Define women's work. Explain the valuation of visible and invisible work.
(b) Examine the valuation of paid and unpaid work.
(c) Discuss the valuation of economically productive and socially productive work.
4. Attempt any **two** questions :— 20
(a) Examine the factors affecting decision making by women.
(b) "The power of decision making at household and class level". Discuss.
(c) Comment on impact of economic status of women on work participation rate and education.

Section II

5. Answer any **two** of the following :— 20
(a) Explain the factors affecting the supply and demand for female labour in developing countries.
(b) Explain the impact of gender, education and skill on wage differentials.
(c) Comment on structure of wages across regions.
6. Answer any **two** of the following :— 20
(a) Describe the impact of technology and modernization on women's work.
(b) Explain the participation of women in agriculture and cottage industries.
(c) Comment on the role of new technology for helping women.
7. Answer any **two** of the following :— 20
(a) Examine the role of voluntary organizations in providing Social Security for women.
(b) Explain the importance of Female Trade Unions in India.
(c) Examine affirmative actions for women and improvement in their economic and social status.
8. Write a notes on any **two** of the following :— 20
(a) Gender and Development indices
(b) Gender Planning Techniques
(c) Reservation and Women's Empowerment in India.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)
(सुधारित अभ्यासक्रम)
(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा. प्रत्येक विभागातील तीनपेक्षा जास्त प्रश्न सोडवू नयेत.
(२) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
(३) दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.

विभाग १

१. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-
(अ) महिला अभ्यासाचे महत्त्व विशद करा.
(ब) विकसित व विकसनशील देशातील पितृसत्ताक पद्धतीची चर्चा करा.
(क) लोकसंख्या व विभागणी सिद्धांत यातील लैंगिक एकांगीपणा स्पष्ट करा.
२. कोणतीही दोन प्रश्न सोडवा :-
(अ) भारतातील घटत्या स्त्री-पुरुष गुणोत्तराच्या कारणांचे परीक्षण करा.
(ब) जनन क्षमतेच्या विविध मापन पद्धती स्पष्ट करा.
(क) पोषण व शिक्षण प्राप्तीच्या कामातील सहभाग व आर्थिक स्थानावर होणाऱ्या परिणामाची रूपरेषा द्या.
३. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-
(अ) "महिला काम" याची व्याख्या द्या. दृश्य व अदृश्य कामाचे मूल्यांकन स्पष्ट करा.
(ब) पगारी व बीनपगारी कामाचे मूल्यांकन करा.
(क) आर्थिक व सामाजिक दृष्टीने उत्पादक काम स्पष्ट करा.
४. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-
(अ) स्त्रीयांच्या निर्णयक्षमतेवर परिणाम करणाऱ्या घटकांचे परीक्षण करा.
(ब) "कौटुंबिक आणि वर्ग पातळीवरील निर्णयक्षमता." - चर्चा करा.
(क) स्त्रीयांच्या आर्थिक स्थानाचा त्यांच्या कामातील सहभाग व शिक्षणावर होणाऱ्या परिणामाविषयी टिपणी द्या.

विभाग २

५. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-
(अ) विकसनशील अर्थव्यवस्थेत स्त्री कामगारांचा मागणी व पुरवठ्यावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
(ब) वेतन भिन्नतेवरील लिंग, शिक्षण व कौशल्य यांचा प्रभाव स्पष्ट करा.
(क) विभागांतर्गत वेतनाची रचना - टिपणी द्या.
६. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-
(अ) स्त्रीयांच्या कामातील सहभागावर तंत्रज्ञान व आधुनिकिकरणाचा होणार प्रभाव स्पष्ट करा.
(ब) स्त्रीयांचा शेती व कुटिरोद्योगाचा सहभाग स्पष्ट करा.
(क) स्त्रीयांना सहाय्य करणाऱ्या नवीन तंत्रज्ञानाची भूमिका - टिपणी करा.
७. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-
(अ) स्त्रीयांना सामाजिक सुरक्षा पुरवठ्यात स्वयंसेवी संघटनांची भूमिका स्पष्ट करा.
(ब) भारतातील महिला कामगार संघटनांचे महत्त्व स्पष्ट करा.
(क) महिलांच्या आर्थिक व सामाजिक दर्जा सुधारण्यासाठी करण्यात आलेल्या सकारात्मक कृतींचे परीक्षण करा.
८. टिपा द्या (कोणत्याही दोन) :-
(अ) लिंगभाव व विकासाचे निदर्शक
(ब) विभागनविषयक विगोळनाची तंत्रे

For Regular Students]

(2½ Hours)

[Total Ma

For IDOL Students]

(3 Hours)

[Total Marks .

[एकूण गुण : १००

वू नयेत.

N.B. : (1) Attempt any **four** questions.(2) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.(3) The **Students of IDOL** should attempt any **five** questions for **100 marks** in **3** hours.

10

1. Answer any **two** of the following :—

20

२०

(a) Explain the functions and types of entrepreneurship.

(b) What are the factors influencing entrepreneurship ?

(c) Discuss the qualities of the successful entrepreneur.

2. Explain any **two** of the following :—

20

२०

(a) SWOT analysis

(b) Time management and entrepreneurship

(c) Product ideas.

3. Give details of any **two** of the following :—

20

२०

(a) Minimum Wages Act

(b) Trade Union's Act

(c) Copy Rights and Trade Marks.

4. Answer any **two** of the following :—

20

२०

(a) Explain the meaning and importance of Small Scale Industries.

(b) Explain the location policy of an enterprise.

(c) Explain the policy of the Government of Maharashtra towards Small Scale Industry.

5. Explain any **two** of the following :—

20

२०

(a) Working Capital Management

(b) Human Resource Management

(c) E-Business.

6. Give details of any **two** of the following :—

20

२०

(a) Explain the export documents and procedures of a Small Scale Industries

(b) Major constraints of Small Scale Industries in export

(c) Export potential of Small Scale Industries.

7. Write explanatory note on any **two** of the following :—

20

२०

(a) Challenges before women entrepreneurship in India

(b) Communication skill of entrepreneur

(c) DIC

(d) Market Survey.

चे परीक्षण करा.

२०

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

नियमित विद्यार्थ्यांसाठी

(२ १/२ तास)

[एकूण गुण : ८०

दूर व मुक्त अध्ययन संस्थेच्या विद्यार्थ्यांसाठी

(३ तास)

[एकूण गुण : १००

सूचना : (१) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(३) दूर व मुक्त अध्ययन संस्थेच्या विद्यार्थ्यांनी १०० गुणांसाठी ३ तासात पाच प्रश्न सोडवावेत.

१. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर लिहा. :-

२०

(अ) उद्योजकतेची कार्ये आणि प्रकार स्पष्ट करा.

(ब) उद्योजकतेला प्रभावी करणारे घटक कोणते ?

(क) यशस्वी उद्योजकाच्या गुण-वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.

२. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंविषयी स्पष्ट करा :-

२०

(अ) स्वीट (SWOT) विश्लेषण

(ब) वेळेचे व्यवस्थापन आणि उद्योजकता

(क) उत्पादन कल्पना.

३. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची तपशीलवार माहिती द्या :-

२०

(अ) किमान मजुरी कायदा

(ब) कामगार संघटना कायदा

(क) पुनर्मुद्रांकन हक्क आणि व्यापार चिन्हे.

४. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे द्या :-

२०

(अ) लघुउद्योगांचा अर्थ व महत्त्व स्पष्ट करा.

(ब) उद्योगसंस्थेचे स्थान निश्चिती धोरण स्पष्ट करा.

(क) लघुउद्योग विषयक महाराष्ट्र शासनाचे धोरण स्पष्ट करा.

५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे स्पष्टीकरण द्या :-

२०

(अ) खेळत्या भांडवलाचे व्यवस्थापन

(ब) मनुष्यबळ व्यवस्थापन

(क) इ-व्यवसाय.

६. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर तपशीलवार माहिती द्या :-

२०

(अ) लघुउद्योगांचे निर्यात दस्तावेज आणि कार्यप्रणाली स्पष्ट करा.

(ब) लघुउद्योगांच्या निर्यातीमधील प्रमुख अडचणी.

(क) लघुउद्योगांची निर्यात संभाव्यता.

७. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर सविस्तर टिपा लिहा. :-

२०

(अ) भारतातील स्त्री उद्योजकतेपुढील आव्हाने

(ब) उद्योजकाचे संवाद कौशल्य

(क) जिल्हा उद्योग केंद्र

(ड) बाजार सर्वेक्षण.

For Regular Students]

(2½ Hours)

[Total Marks : 100]

For IDOL Students]

(3 Hours)

[Total Marks : 100]

गुण : ८०

गुण : १००

N.B. : (1) Attempt any **four** questions.(2) **Figures** to the **right** indicate **full** marks for the question.(3) Use of **simple calculator** is **permitted**.(4) The students of **IDOL** should attempt any **five** questions for **100** marks in **3** hours.

मोडवावेत.

1. Attempt any **two** of the following :—

20

- (a) Explain the meaning and objectives of Corporate Finance.
 (b) Examine the functions of a Financial Manager.
 (c) Discuss the importance of Corporate Governance.

२०

2. Attempt any **two** of the following :—

20

- (a) Outline the various sources of short term finance available to a firm.
 (b) Discuss the merits and demerits of Equity financing.
 (c) Explain the significance of Hybrid financing.

२०

3. Explain any **two** of the following :—

20

- (a) Meaning and determinants of Dividends
 (b) Kinds of Dividend Policies
 (c) Stock Splits.

२०

4. Discuss any **two** of the following :—

20

- (a) Role of capital market in economic development
 (b) Primary and secondary capital market
 (c) Investor Protection.

२०

5. Attempt any **two** of the following :—

20

- (a) State and explain the capital budgeting process
 (b) Calculate Pay back period and Average rate of Return for the following :—
 Initial Investment — ₹ 50,000

२०

Year	1	2	3	4	5
Cash flow (₹)	10,000	10,450	11,800	12,250	16,750

२०

(c) Calculate the Internal Rate of Return (IRR) with the help of following information.

Year	1	2	3	4	5
Net Cash flow (₹)	1,18,000	60,000	40,000	14,000	13,000
Discount Factor	10%	0.91	0.83	0.75	0.68
	20%	0.83	0.69	0.58	0.48

२०

Original Investment is ₹ 2,00,000.

[TURN OVER

6. Attempt any **two** of the following :—

- Discuss the contents of a Balance Sheet
- Explain Turnover and Leverage Ratios
- Given below is the Balance Sheet of Radhika Ltd. as on 31-3-2012.

Balance Sheet of Radhika Ltd. as on 31-3-2012.

	₹	₹	₹
I. Sources of Funds :			
(1) Owened Funds :			
Equity Share Capital		10,00,000	
Reserves and Surplus		2,00,000	
			12,00,000
(2) Borrowed Funds :			
Long Term Loans			4,00,000
Total Funds employed			16,00,000
II. Application of Funds :			
(1) Fixed Assets			12,20,000
(2) Working Capital :			
Current Assets :			
Stock	3,20,000		
Debtors	2,40,000		
Bills receivable	50,000		
Cash	70,000		
Total current Assets (A)		6,80,000	
Current Liabilities :			
Creditors	2,40,000		
Bank Overdraft	60,000		
Total Current Liabilities (B)		3,00,000	
Working Capital (A-B)			3,80,000
Total Funds utilised			16,00,000

Additional Information :

Sales — ₹ 14,60,000

Gross Profit — ₹ 2,19,000

Calculate :

- Current ratio
- Liquid ratio
- Debt equity ratio
- Proprietary ratio
- Gross profit ratio.

7. Write explanatory notes on any **two** of the following :—

- Agency Theory
- Debentures
- Stock Repurchase
- Ratio analysis.

20

(मराठी रूपांतर)

नियमित विद्यार्थ्यांसाठी]

(२½ तास)

[एकूण गुण

आय.डी.ओ.एल.च्या विद्यार्थ्यांसाठी]

(३ तास)

[एकूण गुण : १००

सूचना : (१) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

(२) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(३) साध्या गणकयंत्राचा वापर करता येईल.

(४) दूर व मुक्त अध्ययन संस्थेच्या विद्यार्थ्यांनी कोणतेही पाच प्रश्न १०० गुणांसाठी ३ तासात सोडवावेत.

१. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-

२०

(अ) महामंडळीय वित्ताचा अर्थ व उद्दिष्ट स्पष्ट करा.

(ब) वित्तीय व्यवस्थापकाच्या कार्याचे परीक्षण करा.

(क) महामंडळाच्या नियमनाचे महत्त्व यावर चर्चा करा.

२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-

२०

(अ) पेढीसाठी उपलब्ध असलेल्या विविध अल्पकालीन निधीच्या स्रोतांचे वर्णन करा.

(ब) समभाग वित्ताच्या फायदे व तोट्यांची चर्चा करा.

(क) संकरीत वित्ताचे महत्त्व यावर विवेचन करा.

३. खालीलपैकी कोणतेही दोन स्पष्ट करा :-

२०

(अ) लाभांशाचा अर्थ व निर्धारके

(ब) लाभांश धोरणाचे विविध प्रकार

(क) साठा दुभंग.

४. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची चर्चा करा.

२०

(अ) भांडवली बाजाराची आर्थिक विकासातील भूमिका

(ब) प्राथमिक व दुय्यम भांडवली बाजार

(क) गुंतवणूकदारांचे संरक्षण.

५. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-

२०

(अ) भांडवल अंदाजपत्रकाची प्रक्रिया विशद करा.

(ब) खालील माहितीवरून परतफेड काळ व सरासरी प्राप्ती दर काढा :-

सुरुवातीची गुंतवणूक - ₹ ५०,०००

वर्ष	१	२	३	४	५
रोख प्रवाह ₹	१०,०००	१०,४५०	११,८००	१२,२५०	१६,७५०

(क) खालील माहितीवरून आंतर्रीय प्राप्ती दर काढा.

वर्ष		१	२	३	४	५
निव्वळ रोख प्रवाह ₹		१,१८,०००	६०,०००	४०,०००	१४,०००	१३,०००
सवलत	१०%	०.९१	०.८३	०.७५	०.६८	०.६२
घटक	२०%	०.८३	०.६९	०.५८	०.४८	०.४१

मूळ गुंतवणूक ₹ २,००,०००.

[TURN OVER

६. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-

(अ) ताळेबंद पत्रकाच्या घटकांची चर्चा करा.

(ब) उलाढाल व लिव्हेरेज (Leverage) गुणोत्तरे स्पष्ट करा.

(क) राधिक लि. चे ३१-०३-२०१२ चे ताळेबंद पत्रक खालीलप्रमाणे राधिक लि. चे ३१-०३-२०१२ चे ताळेबंद पत्रक.

	₹	₹	₹
I. निधीचे स्रोत			
(१) स्वमालकीचा निधी :-			
भागधारकाचा निधी		१०,००,०००	
राखीव व शिल्लक		२,००,०००	
			१२,००,०००
(२) कर्जाज निधी :			
दीर्घकालीन कर्ज			४,००,०००
एकूण गुंतवलेले भांडवल			१६,००,०००
II. निधीचा वापर :			
(१) स्थिर ऐवज			१२,२०,०००
(२) कार्यरत भांडवल :			
चालू ऐवज :			
साठा	३,२०,०००		
ऋणको	२,४०,०००		
बँकेतील शिल्लक	५०,०००		
रोख	७०,०००		
एकूण चालू ऐवज (अ)		६,८०,०००	
चालू देयक :			
धनको	२,४०,०००		
बँक ओव्हर ड्राफ्ट	६०,०००		
एकूण चालू देयक (ब)		३,००,०००	
कार्यरत भांडवल (अ-ब)			३,८०,०००
एकूण वापरलेला निधी			१६,००,०००

अधिक माहिती :

विक्री - ₹ १४,६०,०००, स्थूल नफा ₹ २,१९,०००.

सोडवा :

- (१) चालू गुणोत्तर
- (२) रोखता गुणोत्तर
- (३) कर्ज-समभाग गुणोत्तर
- (४) भागधारकाचे गुणोत्तर
- (५) स्थूल नफा गुणोत्तर.

७. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विस्तृत टिपा लिहा :-

- (अ) एजन्सी थिअरी (Agency Theory)
- (ब) कर्जरोखे
- (क) साठा पूर्तखरेदी
- (द) ...

N.B. : (1) A
(2) Fig

1. (a) Write s
(i) G
(ii) B
(iii) C
(iv) T
(a) Attempt
(i) V
(ii) D
(iii) D
2. (a) Given fo
(i) T
(ii) T
(iii) A

- (b) Explain t
(i) =
(ii) =
(iii) =
(iv) =

(2 ½ Hours)

[Total Marks : 80]

N.B. : (1) Attempt any **four** questions.(2) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.1. (a) Write short notes on (any **two**) :-

10

(i) Generations of Computer.

(ii) Block diagram of Computer System.

(iii) Output devices in a Computer system.

(iv) Types of Computer Memory.

(a) Attempt (any **two**) :-

10

(i) What are the characteristics of an operating system ?

(ii) Discuss important uses of internet.

(iii) Distinguish between LAN and WAN.

2. (a) Given following worksheet, write the steps of find :-

6

(i) The name of student with the lowest marks in subject 1.

(ii) The number of students appearing for the test.

(iii) Average of the marks in subject 1.

	A	B
1	Name of Student	Marks in Subject 1
2	Rakesh	20
3	Mohan	21
4	Suzan	25
5	Brij	18
6	Shahrukh	17
7	Salman	16
8	Padmini	14
9	Kareena	20

(b) Explain the following functions with the help of examples :-

8

(i) = MID

(ii) = TRIM

(iii) = ROUND

(iv) = NOW

[TURN OVER

(c) Find the return value for the following functions :-

	A	B
1	Function	Return value
2	= MOD (15, 2) enter	
3	= LEFT (Forest, 3) enter	
4	= UPPER (Economics, 3) enter	
5	= SQRT (4) enter	
6	= FACT (4) enter	
7	= TIME () enter	

3. Attempt any **two** of the following :-

(a) Write steps to draw a line graph with the help of following data :-

	A	B	C
1	Year	Production (tonnes)	
2	2005	85	
3	2006	87	
4	2007	89	
5	2008	90	
6	2009	88	
7	2010	92	
8	2011	95	

(b) Following is the information about the employees in Company XYZ :-

	A	B	C	D
1	Name of Employee	Age	Designaion	Basic Salary
2	Jamir	26	Clerk	10,000
3	Seema	28	Clerk	10,000
4	Hemant	23	Supervisor	15,000
5	Chinmay	22	Clerk	10,000
6	Janaki	35	Supervisor	15,000
7	Naina	37	Manager	20,000
8	Mitesh	30	Clerk	10,000

For the above information, write steps to -

- Sort the data in alphabetical order of the names of employees.
- Arrange the data to get the names of employees who are Supervisors.
- Get the names of employees below the age of 30 years.

- (c) Given the following data, write steps to calculate total revenue, total cost and profit or loss :-

	A	B	C	D	E	F
1	Quantity in Units	Price (₹)	Average Cost	Total Revenue	Total Cost	Profit/Loss
2	1	10	8			
3	2	10	7			
4	3	10	6			
5	4	10	5			
6	5	10	6			
7	6	10	7			

4. Write short notes on (any two) :-

20

- Formating of Excel Worksheet
- Pivot Table
- Mixed and Absolute References
- Types of graph in Excel.

5. (a) Write procedure for creating tables for sorting personal data on any two of the following in Access :-

- Guests
- Books
- Diet Log.

- (b) Write the procedure for creating tables for sorting business related data on any two of the following in Access :-

- Employees and tasks
- Students
- Semice record.

6. Write short notes on any two :-

20

- Using report Wizard in Access
- Creating forms
- Creating queries.

7. Write notes on any two of the following :-

20

- Data types in Access
- Components of Access table
- Field properties.

- N.B. :** (1) Attempt any five questions, selecting not more than three from one section.
 (2) Figures to the right indicate full marks.
 (3) Draw neat diagrams wherever necessary.

Section I

1. Attempt any two of the following :-
 - (a) Explain Cournot's model of oligopoly. 10
 - (b) What is Cartel ? Explain price-output determination under perfect cartel. 10
 - (c) Explain Nash Equilibrium with help of Game Theory. 10
2. Attempt any two of the following :-
 - (a) Explain factor price determination under perfect competition. 10
 - (b) Explain the role of collective Bargaining in wage determination. 10
 - (c) Discuss the Loanable Fund theory of Rate of Interest. 10
3. Attempt any two of the following :-
 - (a) Discuss the concept of General Equilibrium and its existence. 10
 - (b) Explain the Pareto Optimality condition of efficiency in the allocation resources among the firms. 10
 - (c) Derive the Pareto Optimality conditions under perfect competition. 10
4. Attempt any two of the following :-
 - (a) Explain the significance of Economics of search. 10
 - (b) Explain asymmetric information and the market for Lemons. 10
 - (c) Explain the principal agent problem and suggest measures to overcome it. 10

Section II

5. Attempt any two of the following :-
 - (a) Derive the LM curve and explain its features. 10
 - (b) Explain the impact of expansionary fiscal policy on National Income and Rate of Interest with the help of ISLM Model. 10
 - (c) Explain the trade-off between unemployment and inflation with the help of Philips's curve. 10
6. Attempt any two of the following :-
 - (a) Explain the Purchasing Power Parity theory of exchange rate. 10
 - (b) Discuss the Mundell-Fleming Model with flexible exchange rates. 10
 - (c) Explain Monetary measures for correcting disequilibrium in balance of payment. 10
7. Attempt any two of the following :-
 - (a) Discuss the Ricardian theory of International Trade. 10
 - (b) What is free trade ? Explain the arguments in favour of free trade. 10
 - (c) What are tariffs ? Explain the effects of tariffs. 10
8. Attempt any two of the following :-
 - (a) Discuss the role of State in overcoming market failure. 10
 - (b) Explain the free rider problem in the context of public goods. 10
 - (c) Explain the benefit principle of taxation. 10

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा, परंतु एका विभागातील जास्तीत जास्त तीन प्रश्न सोडवा.
 (२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 (३) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

विभाग १

१. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-
 (अ) अल्पाधिकारातील कुर्नोचे प्रतिमान स्पष्ट करा. १०
 (ब) संगनमत (कार्टेल) म्हणजे काय ? पूर्ण संगनमतातील किंमत आणि उत्पादन निश्चिती स्पष्ट करा. १०
 (क) द्युत सिद्धांताच्या सहाय्याने नॅशचा समतोल स्पष्ट करा. १०
२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-
 (अ) पूर्ण स्पर्धेच्या परीस्थितीत उत्पादन घटकाची किंमत कशाप्रकारे निश्चित होते ते स्पष्ट करा. १०
 (ब) वेतन निश्चितीतील सामुदायिक सौद्याची भूमिका स्पष्ट करा. १०
 (क) व्याज दराच्या कर्जाऊ निधी सिद्धांताविषयी चर्चा करा. १०
३. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-
 (अ) सार्वत्रिक समतोलाची संकल्पना स्पष्ट करून प्रत्यक्षात तो कशाप्रकारे प्रस्थापित होतो ते सांगा. १०
 (ब) उद्योगसंस्थांमधील संसाधनांच्या वाटपातील पेरिटो पर्याप्ततेच्या कार्यक्षमतेचे स्पष्टीकरण करा. १०
 (क) पूर्ण स्पर्धेच्या परिस्थितीत पेरिटो पर्याप्तता अटी सांगा. १०
४. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-
 (अ) शोधाच्या अर्थशास्त्राचे महत्त्व स्पष्ट करा. १०
 (ब) विषम माहिती आणि लेमन्स बाजार याचे स्पष्टीकरण करा. १०
 (क) मालक प्रतिनिधी समस्या स्पष्ट करून त्यावर मात करण्यासंबंधीचे उपाय सांगा. १०

विभाग २

५. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-
 (अ) LM वक्र काढून त्याची वैशिष्ट्ये सांगा. १०
 (ब) ISLM प्रतिमानाच्या सहाय्याने विस्तारीत राजकोषिय धोरणाच्या राष्ट्रीय उत्पन्न व व्याजदरावरील परिणामांचे स्पष्टीकरण करा. १०
 (क) भाववाढ आणि बेरोजगारी यांतील संबंध फिलिप्स वक्राच्या सहाय्याने स्पष्ट करा. १०
६. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-
 (अ) विनिमय दराचा क्रयशक्ती समानता सिद्धांत स्पष्ट करा. १०
 (ब) बदलत्या विनिमय दरासंदर्भात मंडेल फ्लेमिंग प्रतिमानाविषयी चर्चा करा. १०
 (क) व्यवहार शेषातील तूट भरून काढण्यासाठीचे मौद्रिक उपाय स्पष्ट करा. १०
७. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-
 (अ) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराच्या रिकार्डोच्या सिद्धांताविषयी चर्चा करा. १०
 (ब) मुक्त व्यापार म्हणजे काय ? मुक्त व्यापाराच्या बाजूने पूरक असलेले मुद्दे स्पष्ट करा. १०
 (क) जकाती म्हणजे काय ? जकातीचे परिणाम स्पष्ट करा. १०
८. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :-
 (अ) अयशस्वी बाजारपेठेच्या सुधारणाबाबतच्या सरकारच्या धोरणाविषयी चर्चा करा. १०
 (ब) सार्वजनिक वस्तूंच्या संदर्भातील फुकट्यांची समस्या स्पष्ट करा. १०
 (क) कराच्या लाभ तत्वाचे स्पष्टीकरण करा. १०